

УДК 159.922

ПЕРФЕКЦІОНІСТСЬКА САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЖІНОК: ВІКОВИЙ АСПЕКТ

Чепурна Г.Л., к. психол. н.,
завідувач кафедри психології

Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені К.Д. Ушинського

У статті висвітлено стан наукової розробки проблеми перфекціоністської самопрезентації в сучасній психологічній науці. Представлено результати емпіричного дослідження (n=70) структури, ступеня прояву перфекціоністської самопрезентації жінок молодого та середнього віку.

Ключові слова: перфекціоністська самопрезентація, демонстрація досконалості, поведінковий невияв недосконалості, вербальний невияв недосконалості.

В статье рассматривается состояние научной разработки проблемы перфекционистской самопрезентации в современной психологической науке. Представлены результаты эмпирического исследования (n=70) структуры, степени проявления перфекционистской самопрезентации женщин молодого и среднего возраста.

Ключевые слова: перфекционистская самопрезентация, демонстрация совершенства, поведенческое не проявление несовершенства, вербальное не проявление несовершенства.

Chepurna G.L. PERFECTIONIST SELF-PRESENTATION OF WOMEN: THE AGE ASPECT

The article describes the state of scientific development of the problem of perfectionist self-presentation in modern psychological science. The results of the empirical research (n = 70) of the structure, the degree of manifestation of perfectionist self-representation of women of young and middle age are presented.

Key words: perfectionist self-presentation, demonstration of perfection, behavioral imperfection, verbal failure of imperfection.

Постановка проблеми. У сучасному соціокультурному просторі стандарти ідеальної зовнішності, обов'язкової «ок'єйності» в сферах кар'єри, особистого життя, материнства стають для жінок особливо актуальними маркерами успішного життєздійснення. Прагнення «здаватися досконалим» (перфекціоністську самопрезентацію) дослідники називають соціальною хворобою XXI століття. Різноманітні форми руйнівної перфекціоністської самопрезентації, що полягають у створенні та постійному шліфуванні «блискучого фасаду», пронизують усі сфери життєдіяльності людини та можуть проявлятися в різних формах соціальної практики: зловживанні наркотиками, алкоголем, інформаційними технологіями, дієтами, системами духовного і тілесного «самовдосконалення», фітнесом, пластичною хірургією тощо.

Отже, дослідження вікових аспектів перфекціоністської самопрезентації у жінок є релевантним практичним завданням пошуку нових шляхів підвищення індивідуальної самопрезентаційної компетентності та подолання пов'язаних із перфекціонізмом девіацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сам термін «перфекціоністська самопрезентація» було введено в науковий обіг наприкінці XX століття А. Басом і С. Фіном [1]. Автори однієї з найбільш

поширених в науковому вжитку моделей перфекціонізму П. Гевітт та Г. Флетт розглядають перфекціоністську самопрезентацію як стійкий інтерсперсональний стиль, що проявляється в прагненні здаватися досконалим і виступає фактором інтерсперсональних та інтраперсональних проблем [6]. Згідно з концепцією канадських дослідників, перфекціоністська самопрезентація є багатомірним конструктором та містить в собі наступні складові: демонстрація досконалості; поведінковий невияв недосконалості; невербальний невияв недосконалості.

Компонент «демонстрація досконалості» характеризується прагненням здаватися бездоганим в очах інших, викликати своєю досконалістю захоплення та повагу, створювати образ успішної людини. Причому людина намагається справити враження на інших, вихваляючись або демонструючи свої чесноти з метою маскування того, що вона вважає власним недоліком. Високі показники компоненту «демонстрація досконалості» корелюють з нарцисичними тенденціями, емоційною нестабільністю.

Компонент «поведінковий невияв недосконалості» відображає прагнення поводитися таким чином, аби приховати від інших помилки, а отже, власну недосконалість. Дана складова пов'язана з низькою самооцінкою, соціальною тривожністю тощо.

Компонент «невербальний невияв недосконалої» проявляється у спробах уникати ситуації вербального розголошення та визнання особистісної недосконалої в інтерперсональних ситуаціях [6].

Уразливим місцем залишаються питання про методи і прийоми емпіричного дослідження феномену перфекціоністської самопрезентації. На сьогодні розроблена лише єдина діагностична методика «Шкала перфекціоністської самопрезентації», представлена канадськими психологами П. Гевіттом і Г. Флеттом [1].

У сучасній психологічній науці проблема перфекціоністської самопрезентації постає предметом підвищеного наукового інтересу переважно психотерапевтичних теорій і практик. Дослідники торкаються проблем визначення чинників формування (О. Соколова, П. Циганкова, Е. Рехардт, П. Іконен та інші), структури перфекціоністської самопрезентації (П. Гевіт, Г. Флет, А. Золотарьова), зв'язку перфекціоністської самопрезентації із психічними девіаціями (А. Габке, О. Соколова, С. Шері, П. Циганкова та інші). Останнім часом увагу науковців привертає гендерний аспект проблеми перфекціоністської самопрезентації (П. Циганкова, О. Пикулева).

Варто зазначити, що у вітчизняній психології феномен перфекціоністської самопрезентації залишається фактично поза увагою соціально-психологічної науки, опосередковано це питання висвітлено в працях, присвячених дослідженню перфекціонізму [2-5]. Теоретичне та емпіричне дослідження перфекціоністської самопрезентації жінок різного віку дозволить розширити уявлення як про самопрезентаційні стратегії особистості в сучасному соціумі, так і про феномен перфекціонізму.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні структури, ступеня прояву особливостей перфекціоністської самопрезентації жінок молодого та середнього віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження було проведено серед 70 жінок віком від 25 до 50 років. У вибірку увійшли 35 (50%) жінок віком до 35 років та 35 (50%) жінок віком від 35 до 50 років. У дослідженні ми дотримувалися концепції структури перфекціоністської самопрезентації П. Гевітта та Г. Флетта. Респондентам була запропонована методика «Шкала перфекціоністської самопрезентації -2» (автори П. Гевітт та Г. Флетт, адаптація І. Золотарьової) [1]. Методика містить три шкали: демонстрація доскона-

лості; поведінковий невияв недосконалої; невербальний невияв недосконалої.

Результати первинного статистичного аналізу дозволяють отримати уявлення про загальний рівень перфекціоністської самопрезентації жінок (Табл. 1).

Таблиця 1
Рівень перфекціоністської самопрезентації жінок

Рівень перфекціоністської самопрезентації	Низький	Середній	Високий
Кількість респондентів (у %)	18,6	60	21,4

З представлених в таблиці даних бачимо, що переважна більшість опитаних жінок має середній рівень перфекціоністської самопрезентації (60%), що підтверджує наявність перфекціоністських тенденцій в структурі різних типів особистості. Високий рівень виявлено майже у кожній п'ятій досліджуваній. Слід зауважити, що витрати психоенергетичного потенціалу задля необхідності «здаватись досконалою» є не завжди виправданими.

Отже, існує необхідність цілеспрямованої роботи зі своєчасного виявлення, психопрофілактики та психологічної корекції пов'язаних з перфекціоністською самопрезентацією девіацій. Лише чверть респондентів (21,4%) потрапила до групи з низьким рівнем перфекціоністської самопрезентації.

Результати первинного статистичного аналізу дозволяють отримати уявлення про рівень вияву структурних компонентів перфекціоністської самопрезентації жінок, зокрема компоненту «демонстрація досконалої» (Табл. 2).

Таблиця 2
Рівень компоненту «демонстрація досконалої» у жінок

Рівень компоненту «демонстрація досконалої»	Низький	Середній	Високий
Кількість респондентів (у %)	15,7	68,6	15,7

Отже, можемо констатувати, що більш ніж половина опитуваних жінок мають середній рівень прояву компоненту «демонстрація досконалої». Відповідно, вдаються до активного самопрезентаційного стилю, що дозволяє їм створювати образ людини з видатними здібностями, яка во-

лодіє бездоганною репутацією, соціальною компетентністю та успіхом в соціумі. Водночас 16% має високий рівень прояву цієї складової самопрезентації, а отже, відчують нав'язливу необхідність в демонстрації власного благополуччя в усіх сферах життя, характеризуються прагненням здаватися бездоганними в очах інших, аби приховати будь-які власні недоліки.

Ще однією складовою перфекціоністської самопрезентації виступає поведінковий невияв недосконалості (Табл. 3).

Таблиця 3

Рівень компоненту «поведінковий невияв недосконалості»	Низький	Середній	Високий
Кількість респондентів (у %)	18,6	62,9	18,6

Наведені у таблиці дані вказують на те, що переважна частина жінок (63%) має середній рівень компоненту «поведінковий невияв недосконалості». Майже кожна п'ята досліджувана демонструє високий рівень прояву складової «поведінковий невияв недосконалості», тобто прагне поводитись таким чином, аби приховати від інших помилки, а отже, власну недосконалість. 18,6% опитаних жінок належать до групи з низьким рівнем вищезазначеної складової перфекціоністської самопрезентації.

Також нами було встановлено рівні прояву компоненту «вербальний невияв недосконалості» (Табл. 4).

Таблиця 4

Рівень компоненту «вербальний невияв недосконалості» жінок

Рівень демонстрації досконалості	Низький	Середній	Високий
Кількість респондентів (у %)	22,9	54,3	22,9

Як бачимо, більш ніж половина досліджуваних жінок має середній рівень компоненту «вербальний невияв недосконалості». 23% опитуваних мають високий рівень прояву компоненту «вербальний невияв недосконалості», а отже, уникають ситуації вербального розголошення та визнання особистісної недосконалості в інтерперсональних ситуаціях. Такі жінки відмовляються від активної самопрезентаційної стратегії, оскільки значною мірою залежні від думки інших і надчутливі до критики, схильні до уникнення ситуацій, в яких їхні недоліки можуть стати мішенню для громадського обговорення. У зв'язку із цим можуть видаватися замкненими у процесі комунікації або ж нездатними визнати власні помилки.

Характеристика останнього компоненту перфекціоністської самопрезентації дещо

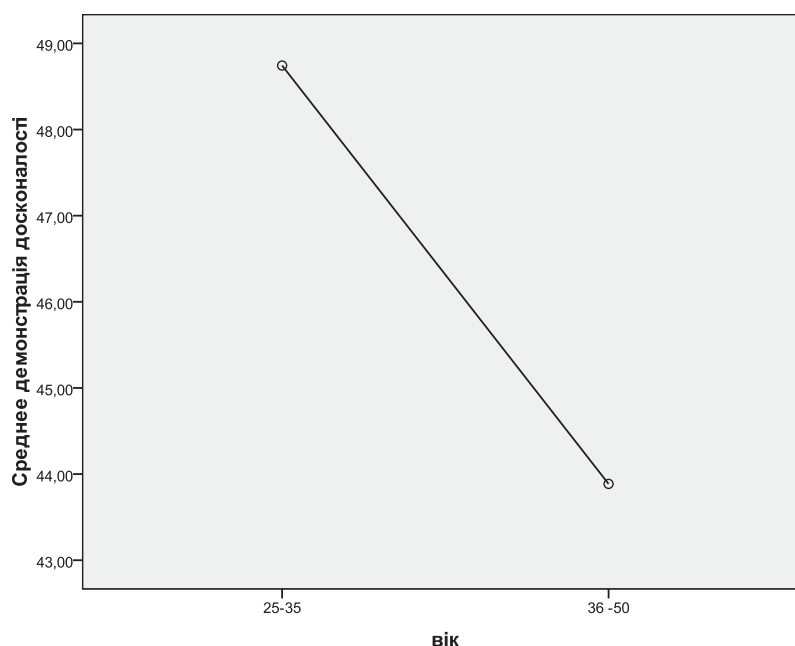

Рис. 1. Значення показника «демонстрація досконалості» залежно від віку досліджуваних

суперечить характеристикам іншої складової – демонстрації досконалості. Цю логіку підтверджують і дані кореляційного аналізу, за допомогою якого виявлено статистично значущі взаємозв'язки між шкалами «демонстрація досконалості» та «поведінковий невияв недосконалості» ($r = 0,409$ при $p \leq 0,01$), проте відсутні статистично значущі взаємозв'язки між шкалами «демонстрація досконалості» та «вербальний невияв недосконалості». Остання має значущі кореляційні зв'язки із шкалою «поведінковий невияв недосконалості» ($r = 0,287$ при $p \leq 0,05$). Ймовірно, йдеться про різні окремі стратегії перфекціоністської самопрезентації – демонстрація досконалості з поведінковим невиявом недосконалості (активна самопрезентаційна стратегія, спрямована на демонстрацію чеснот задля «маскування» недоліків) або ж поведінковий невияв недосконалості з вербальним невиявом недосконалості (унікаючий стиль поведінки, спрямований на превенцію будь-яких проявів «недосконалості»).

Нами було припущено, що значення показників перфекціоністської самопрезентації жінок може залежати від віку. За допомогою дисперсійного аналізу встановлено статистично значущу різницю ($p \leq 0,05$) середніх значень показників складової «демонстрація досконалості» залежно від віку досліджуваних (Рис. 1).

Як бачимо з вищенаведеного рисунку, з віком значення показника «демонстрація

досконалості» зменшуються, що може свідчити про застосування жінками середнього віку інших, більш оптимальних стратегій самопрезентації. Також зауважимо, що саме молоде покоління жінок виховувалося під впливом особливого соціокультурного дискурсу сучасності, що зумовлює специфічні форми соціалізації, а саме – культ досконалості, індивідуального успіху, обов'язкового щастя.

За допомогою дисперсійного аналізу встановлено статистично значущу різницю ($p \leq 0,05$) середніх значень перфекціоністської самопрезентації залежно від віку досліджуваних (Рис. 2).

Як бачимо з Рис. 2, з віком значення показника «перфекціоністська самопрезентація» зменшуються. Що може свідчити про застосування жінками середнього віку інших, більш оптимальних стратегій самопрезентації.

Проведене нами дослідження надало змогу оцінити зв'язок між рівнем демонстрації досконалості та віком досліджуваних (Табл. 5).

Як бачимо з Таблиці 5, у групі досліджуваних із середнім рівнем демонстрації досконалості відсоткові показники представників жінок різних вікових груп. Низький рівень демонстрації досконалості відповідає середньому віку досліджуваних жінок. У групі з низьким рівнем демонстрації досконалості майже 82%

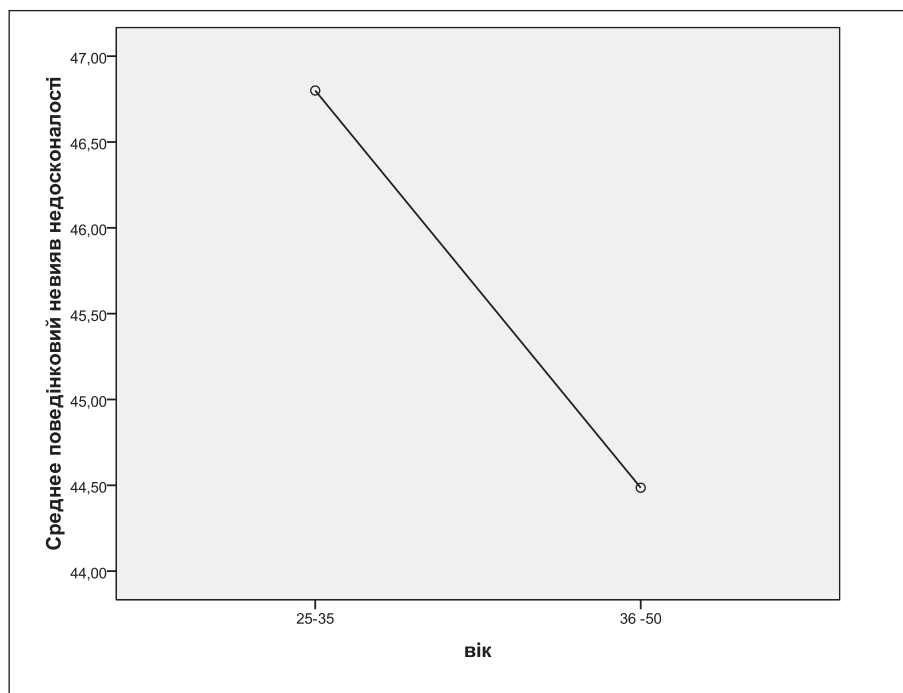

Рис. 2. Значення показника «перфекціоністська самопрезентація» залежно від віку досліджуваних

досліджуваних – жінки середнього віку. У групі з високим рівнем демонстрації досконалості більше половини досліджуваних належить до вікової категорії 25-35 років.

Таблиця 5
Рівень прояву демонстрації досконалості у жінок різних вікових груп

Рівні демонстрації досконалості	вік	
	25-35	36-50
Низький	18,2	81,8
Середній	54,2	45,8
Високий	63,6	36,4

Як бачимо з Таблиці 5, у групі досліджуваних із середнім рівнем демонстрації досконалості відсоткові показники представників жінок різних вікових груп. Низький рівень демонстрації досконалості відповідає середньому віку досліджуваних жінок. У групі з низьким рівнем демонстрації досконалості майже 82% досліджуваних – жінки середнього віку. У групі з високим рівнем демонстрації досконалості більше половини досліджуваних належить до вікової категорії 25-35 років.

Нами встановлено статистично значущий взаємозв'язок між рівнем вербального вияву недосконалості та віком досліджуваних (Табл. 6).

Таблиця 6
Рівень прояву вербального вияву недосконалості у жінок

Рівень вербального вияву недосконалості	вік	
	25-35	36-50
Низький	25,0%	75,0%
Середній	55,3%	44,7%
Високий	62,5%	37,5%

У групі жінок з низьким рівнем вербального вияву недосконалості лише кожна п'ята досліджувана належить до вікової категорії 25-30 років. Натомість жінки середнього віку складають 75% даної групи. У групі з високим рівнем вербального вияву недосконалості більше половини (62,5%) досліджуваних жінок належать до вікової групи 25-35 років, в цій групі знаходяться 37,5% жінок середнього віку, яким теж властиве уникнення ситуації вербального розголошення та визнання особистісної недосконалості у процесі соціальної взаємодії.

Нами встановлено статистично значущий взаємозв'язок між рівнем перфекці-

оністської самопрезентації та віком досліджуваних (Табл. 7).

Таблиця 7
Рівень перфекціоністської самопрезентації у жінок різних вікових груп

Рівень вербального вияву недосконалості	вік	
	25-35	36-50
Низький	23,1%	76,9%
Середній	54,8%	45,2%
Високий	60,0%	40,0%

Як бачимо з наведених у таблиці даних, у групі досліджуваних з низьким рівнем перфекціоністської самопрезентації переважають жінки середнього віку, з високим рівнем перфекціоністської самопрезентації – більше половини досліджуваних – молоді жінки до 35 років, в групі досліджуваних з середнім рівнем перфекціоністської самопрезентації майже однаково представлені жінки різних вікових категорій.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті дослідження перфекціоністської самопрезентації жінок встановлено, що для більшості жінок в досліджуваній вибірці є характерним середній рівень перфекціоністської самопрезентації. Кожна п'ята досліджувана жінка має високий рівень перфекціоністської самопрезентації, а отже, перебуває в зоні виникнення патопсихологічних ризиків.

Виокремлено стратегії перфекціоністської самопрезентації: активна самопрезентаційна стратегія, спрямована на демонстрацію чеснот задля «маскування» недоліків та унікаючий стиль, спрямований на превенцію поведінкових та вербальних проявів «недосконалості».

За допомогою дисперсійного аналізу встановлено статистично значущу різницю середніх значень показника компонента «демонстрація досконалості» та загального показника перфекціоністської самопрезентації залежно від віку досліджуваних: з віком значення показника «демонстрація досконалості» та значення загального показника «перфекціоністська самопрезентація» зменшуються.

Встановлено статистично значущий взаємозв'язок між рівнем перфекціоністської самопрезентації та віком досліджуваних: у групі досліджуваних з низьким рівнем перфекціоністської самопрезентації переважають жінки середнього віку, з високим рівнем перфекціоністської самопрезентації – більше половини досліджуваних становлять молоді жінки до 35 років, у групі

досліджуваних з середнім рівнем перфекціоністської самопрезентації майже однаково представлені жінки різних вікових категорій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Золотарева А.А. Адаптація методики «Шкала перфекціоністської самопрезентації» П. Хьюитта / А.А. Золотарева // Психологический журнал. – 2011. – Т. 32. – № 6. – С. 59–66.
2. Кононенко О.І. Фактор самопрезентації перфекціонізму в структурі перфекціонізму особистості / О.І. Кононенко // Наука і освіта. – 2015. – № 11-12. – С. 61–67.
3. Лоза О.О. Моделі перфекціонізму та методики його діагностики / О.О. Лоза // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. Серія : «Педагогіка і Психологія». – 2011. – № 1 (1). – С. 122-125.
4. Павлова В.С. Перфекціонізм як психологічний феномен / В.С. Павлова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. – 2013. – Т. 2. – Вип. 10. – С. 242-246.
5. Чепурна Г.Л. Соціально-психологічний аспект дослідження перфекціоністської самопрезентації / Г.Л. Чепурна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2015. – Вип. 128. – С. 270-273.
6. Hewitt P. The interpersonal expression of perfection. Perfectionistic self-presentation and psychological distress / P. Hewitt, G. Flett // Journal of Personality and Social Psychology. – 2003. – V. 84. – № 6. – P. 1303 – 1325.